

ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК «НЕОФІЦІЙНА ЧЕТВЕРТА ГІЛКА ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ»

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У роботі досліджено природу засобів масової інформації, їхню роль та значення в політичному житті держави. Проаналізовано особливості методів впливу ЗМІ на громадську думку та їхню роль у формуванні суспільної свідомості.

Ключові слова: засоби масової інформації (ЗМІ), влада, суспільство, «четверта неформальна гілка публічної влади», громадська думка.

Abstract

The article introduces the nature of the media, their role and significance in the political life of the state. The features of methods of media influence on public opinion and their role in the formation of public consciousness are analyzed.

Keywords: mass media, power, society, «fourth informal branch of public authority», public opinion.

Вступ

Засоби масової інформації (ЗМІ) відіграють надзвичайно важливу роль у сучасному демократичному суспільстві, виконуючи функції інформування, контролю, соціалізації та обговорення. Завдяки розвитку цифрових технологій, ЗМІ стали не лише посередником у передаванні новин, а й впливовим інструментом формування громадської думки. Сучасна демократична держава визнає за громадянами право на свободу слова та доступ до інформації, що є невід'ємною складовою демократичного процесу. Саме тому ЗМІ часто називають «четвертою владою», адже вони здатні суттєво впливати на суспільну свідомість, політичні процеси та поведінку окремих груп населення.

У демократичному суспільстві ЗМІ мають бути незалежними та неупередженими, щоб об'єктивно висвітлювати події і забезпечувати баланс між владою та громадянами. Вони не лише інформують суспільство про актуальні події, а й виконують критичну функцію контролю за діями влади, сприяючи підзвітності державних органів перед суспільством. Завдяки ЗМІ громадяни мають можливість слідкувати за рішеннями уряду, обговорювати суспільно важливі питання та активно брати участь у формуванні політичного курсу країни.

Результати дослідження

У демократичному правовому суспільстві влада розподіляється на законодавчу, виконавчу та судову. Проте з розвитком глобальної інформатизації та широким впровадженням нових інформаційних технологій, таких як телебачення, комп'ютерні мережі, аудіо- та відеосистеми, все частіше говорять про інформаційну владу, або так звану «четверту» владу.

Інформаційна влада означає здатність контролювати суспільну свідомість через отримання, селекцію, інтерпретацію, комбінацію та поширення інформації, що може стимулювати політичні та економічні суб'єкти до дій у певному напрямку. Така влада реалізується через спеціалізовані засоби передачі інформації, які забезпечують єдність волі, інтегрованість і цілеспрямованість дій великої кількості людей [1].

Засоби масової інформації (ЗМІ, мас - медіа) є спеціалізованими установами для відкритого, публічного передавання будь-якої інформації будь-яким особам за допомогою спеціального технічного інструментарію. Це форми розповсюдження інформації, спрямовані на охоплення необмеженого кола осіб, соціальних груп та організацій з метою оперативного інформування їх про події, явища в світі, конкретній країні, певному регіоні.

Що стосується політичних функцій, що виконують ЗМІ, то дослідники виокремлюють наступні:

- Інформаційна функція полягає в отриманні, обробці та поширенні даних про діяльність ключових елементів політичної системи. Для людини постійний інформаційний зв'язок із навколишнім світом і соціальним середовищем є критично важливим для нормальної життєдіяльності. Сучасне суспільство характеризується зростанням частки інформації, що надходить через ЗМІ, перевершуючи особистий досвід та міжособистісне спілкування.

- Освітня функція забезпечує передачу знань про політику та політичні процеси, які доповнюють те, що громадяни отримують в освітніх установах різного ступеня.

- Функція політичної соціалізації допомагає засвоювати політичні норми, цінності та моделі поведінки, які забезпечують нормальне функціонування політичної системи [2].

- Функція критики та контролю сприяє формуванню поглядів на поточні події у політичній сфері.

У сучасній демократичній політичній системі засоби масової інформації набувають все більшої важливості. Під цими засобами маються на увазі газети, журнали, теле- і радіопрограми, кінодокументалістика, інформаційні агентства та інші періодичні форми поширення масової інформації. Під час своєї діяльності засоби масової інформації забезпечують двосторонній зв'язок між комунікатором (тим, хто надає інформацію) і реципієнтом (тим, хто її отримує), утворюючи своєрідну форму спілкування. Це спілкування не є особистим, як у повсякденному житті, а відбувається за допомогою масових комунікаційних форм.

В історії неодноразово траплялися випадки, коли під впливом засобів масової інформації представники державної влади змінювали свої рішення. Варто зазначити, що Конституція України гарантує кожному право на свободу думки і слова, а також на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожному надано право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб за власним вибором [3]. Однак деякі особи вміло зловживають цим правом. ЗМІ поширюють інформацію переконливо й привабливо, обґрунтовуючи свої аргументи і таким чином притягують прихильників та послідовників. Вони маніпулюють громадською думкою, спонукаючи людей до певних дій або запобігаючи здійсненню небажаних. ЗМІ здатні висвітлювати події з вигідної для певних сторін перспективи, кодувати інформацію, тим самим впливаючи на людей. Тому не дивно, що вони і є одним із творців політики.

ЗМІ мають значний вплив на політичний процес, головним чином завдяки своїй здатності формувати так званий "політичний порядок денний". Вони визначають, які проблеми має вирішувати уряд, фокусуючи увагу на одних питаннях й ігноруючи інші, тим самим формуючи політичні пріоритети суспільства. Це зокрема стосується тенденції до концентрації медійних активів у руках обмеженого кола власників. Така ситуація створює ризик, що власники можуть контролювати потік новин, впливаючи на суспільні процеси в своїх політичних інтересах, від формування громадської думки до її сприйняття владою [4].

Наразі через ЗМІ відбувається ідентифікація найважливіших питань, які обговорюються в суспільстві, будь то спонтанно чи цілеспрямовано. Політичні партії і лідери використовують цю платформу для привернення уваги до своїх програм і гасел, що в свою чергу організовує діалог між політичною елітою та основною масою населення.

Саме тому до ЗМІ й вживають термін «четверта гілка влади», оскільки вони виконують одну з основних функцій влади — підпорядкування людей. Проте, на відміну від інших галузей влади, ЗМІ не мають засобів заохочення, їхній вплив базується лише на авторитеті та здатності впливати.

У демократичному правовому суспільстві кожен громадянин має законне право бути поінформованим про всі події, що там відбуваються. Як показують численні дослідження та щоденна практика, без свободи слова демократія неможлива, і навпаки. У сучасному світі свобода слова та демократія є нездійсненними без вільної, незалежної преси.

Засоби масової інформації служать способом зв'язку між владою і громадянами, доносячи не лише оперативні, але й офіційні повідомлення, такі як закони і укази. Вони передають вимоги влади у формі директивної інформації, широко розповсюдженій. Також ЗМІ виступають механізмом зворотного зв'язку, висвітлюючи погляди, настрої та судження з різних сфер життя суспільства, служачи своєрідним барометром громадської думки [5].

У демократичному суспільстві ЗМІ повинні бути діалектичним протилежним полюсом по відношенню до "влади", а не лише інструментом пропаганди. Це нелегка задача, скоріше як свідчить досвід, з огляду на часту критику з боку влади чи громадськості, звинувачення у розпалюванні ворожнечі чи перекрученні фактів. Зміна урядів не змінює сутності цих звинувачень: завжди є претензії до критики і прохання залишити "сміття у власному дворі". Однак демократія передбачає не лише

демократичний вибір представників влади, але й їхню підзвітність виборцям. Публічне обговорення рішень та політики влади є гарантією проти зловживання владою. Диктатори не допускають навіть думок про критику своїх дій. Безкарність веде до застою та деградації. Відсутність опозиції та вільної преси - це ознаки тоталітаризму, які протистоять волонтаризму та сваволі влади.

Засоби масової інформації виражають та формують громадську свідомість, що розглядається як колективне судження людей, в якому їхнє ставлення до подій і явищ проявляється через схвалення, засудження або вимоги. Громадська думка формується у процесі поширення інформації в суспільстві, відображає людське життя, суспільну практику і виступає як регулятор діяльності. Вона виникає під впливом повсякденної свідомості, соціальної психології, емпіричних знань, забобонів, а також науки, мистецтва, політики і всіх джерел масової комунікації [6].

Громадська думка є посередником між свідомістю та практичною активністю людей. Вона не замінює інші форми суспільної свідомості, не базується на організованій силі як закон, не встановлює цілей, як це робить програма. Специфічними засобами захоплення чи зневаги, акцентуванням інтересів та раціональної і емоційної оцінки людей і їхніх учинків вона сприяє перетворенню певних ідей у конкретні дії.

Отже, ЗМІ, акумулюючи досвід і волю мільйонів, впливають не лише на свідомість, а й на вчинки, групові дії. У демократичному суспільстві управління соціальними процесами передбачає вивчення і вплив на громадську думку. Велика роль ЗМІ полягає в їхньому значенні для демократичного управління соціальними процесами. ЗМІ виконують свою політичну роль через обговорення, підтримку, критику та оцінку різних політичних програм, платформ і пропозицій окремих осіб і партій. Процес перебудови та демократизації активізував ЗМІ у цьому напрямі.

Необхідно враховувати, що пропаганда і підтримка політиків не означає їх некритичного сприйняття. Гіркий досвід минулого застерігає від беззастережного захоплення окремими лідерами. Преса повинна об'єктивно оцінювати їх, уникаючи упередженості та відкинення нових ідей. Завданням ЗМІ є демонстрація політичної культури та зміна сутності політичного мислення. Вони повинні виховувати політичну культуру в суспільстві. Це передбачає правдивість, чесність і ухиляння від ярликів. Політична культура несумісна з нетерпимістю та пошуком ворогів. Полеміка має бути виваженою та цивілізованою. Без політичної боротьби демократія неможлива.

Система засобів масової інформації зосереджена на формуванні свідомих громадян і забезпеченні підтримки соціальних перетворень у рамках конституційного процесу побудови демократичної правової соціальної держави. Основою прийняття рішень у демократичних суспільствах є громадська думка. Спільнота має соціальну пам'ять чи культуру, а також інтереси та точку зору, які проявляються у вирішенні соціальних проблем і контролю за владою.

Громадська думка – відображення ставлення народу (в цілому або окремих спільнот) до влади, її діяльності, політики. Вона формується під впливом суспільної свідомості, емпіричних знань, забобонів, науки, мистецтва, політики та різних джерел масової комунікації і виступає посередником між свідомістю та практичною діяльністю громадян.

Висновки

Таким чином, засоби масової комунікації виступають як значущий інструмент соціального управління державою. Вони відіграють вирішальну роль у формуванні суспільної думки і не обмежуються лише цією функцією. Однією з їх ключових функцій у політичній сфері є підготовка громадської думки для реалізації певної державної політики. Засоби масової інформації інтегруються в політичну систему, без якої сучасне суспільство не є можливим. Їх сутність, характер і функціонування значною мірою визначають соціально-політичний лад держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Демідова А. А., Ярова А. Б. Засоби масової інформації як «четверта неформальна гілка публічної влади»: способи медіа-маніпуляції. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 4. – URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1222> (дата звернення: 31.10.2024).
2. Засоби масової інформації в політичній системі. Освіта.уа – URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/politolog/15012/> (дата звернення: 30.10.2024).
3. Конституція України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. – URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4976> (дата звернення: 30.10.2024).

4. Слободянюк А. В. Засоби масової інформації як «четверта влада» / А. В. Слободянюк, М. О. Берестенко // Матеріали XLVI науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ, Вінниця, 22-24 березня 2021 р. - Електрон. текст. дані. - 2021. – URL: <https://ir.lib.vntu.edu.ua/handle/123456789/41303> (дата звернення: 29.10.2024).

5. Слободянюк А. В. Громадська думка як соціальний інструмент політичного режиму / А. В. Слободянюк, Ю. В. Сіденко // Матеріали XLVI науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ, Вінниця, 22-24 березня 2017 р. - Електрон. текст. дані. - 2017. - Режим доступу : <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/all-hum-2017/paper/view/2334> (дата звернення: 30.10.2024).

6. Слободянюк А. В. Роль громадської думки в процесі демократизації влади (історикосоціологічний аспект) // Вісник Київськ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Серія: Соціологія. Психологія. Педагогіка. – Вип. 10. – К., 2001. – С. 17–20 (дата звернення: 10.10.2024).

Василина Анастасія Василівна – студентка групи 2БС-22б, факультет інформаційних технологій та комп'ютерної інженерії, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: nstvsln@gmail.com.

Слободянюк Анатолій Володимирович — кандидат соціологічних наук, доцент кафедри суспільно-політичних наук, директор Центру соціологічних досліджень Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця, e-mail: slobodyanyuk@vntu.edu.ua.

Vasylyna Anastasia Vasylivna - is a student of group 2BS-22b, Faculty of Information Technologies and Computer Engineering, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.

Slobodyanyuk Anatolii Volodymyrovych - Candidate of Sociological Sciences, Associate Professor of the Department of Socio-Political Sciences, Director of the Center for Sociological Research of the Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.